

Kirjad presidendile aastaist 1939–1940

JÜRI ANT

Rahvuslikku ajalookultuuri kujundab kõige muu kõrval ka konkreetse ajaloohetke ühiskonna üldpoliitiline kultuur. Oma osa etendavad hinnangud tuntud poliitikutele ja avaliku elu tegelastele. Eks mõjuta need üsna oluliselt järgneva ajalookirjutuse iseloomu ja kvaliteeti.

Viimasel ajal on nii ajaloolaste seas kui ka avalikkuses tekitanud poleemikat Konstantin Pätsi isik. Muidugi on hinnangud tema suhtes olnud vastuolulised ka varasematel aegadel.

Avaldame siin kaks kirja Eesti saatusaastaist 1939–1940, mille originaale säilitatakse Eesti Rahvusarhiivis.

Selgituseks:

1939. aasta algas Eestile veel suhteliselt hästi, arvestades 1938. aastal Euroopas toimunut. Eesti President oli oma au ja kuulsuse tipul. Pikaäägne ja ränk poliitiline võitlus oli tema jaoks üpris edukalt lõpule jõudnud. Iseküsimus, kas kättevõidetud võimupiirid ja võimalused teatud hetkel ehk ei ületanud presidendi enda füüsiliste ja vaimsete võimete piire. Võib-olla aitasid seda, mis vajaka jäi, kompenseerida Isamaaliit ja sellel baseeruv Riiklik Propagandatalitus.

23. veebruaril 1939 pidas president oma 65. sünnipäeva. Valitsuse poolametlik häälekandja Uus Eesti avaldas 24. veebruari numbril lisana ühtekokku viisteist lehekülge presidendile saabunud õnnitlusi. Nende avaldamine jätkus järgmistel päevadel. Markantsema näite võiks ehk tuua Tapa algkooli õpilase kirjast: "Olen küll üsna väike mees, alles kaheksa aastane, aga teie elulugu on mul otsast otsani loetud ja saan väga hästi aru, kui armas teie olete meie kallile kodumaale."¹

Jätame vahele õnnitlused, mis saabusid presidendile seoses Vabadussõjas linnade ja alevite vabastamise 20. aastapäevaga, võidupühaga jne, ning siirdume MRP aegadesse. 29. septembrist kuni 23. oktoobrini registreeris presidendi kantselei 62 presidendi nimele saabunud õnnitlust. Põhiliselt on need dateeritud ajavahemikus 29. september kuni 3. oktoober 1939.²

Saatjate hulgas olid Isamaaliidu osakonnad, Tartu üliõpilaskond, linnapead ja linnavalitsused, Eesti Korporatsioonide Liit, Eesti Põllumeeste Selts, Eesti Draamateater, Metallitöösturite Liit, Narva piiskop Pavel ja kogudus, Juudi

¹ Uus Eesti, 28.02.39.

² ERA f 989, n 1, s 1817.

Kultuurivalitsus, Tartu Ülikooli teenijad, 290 Eesti Kiviõli ametnikku ja töolist, tuletõrjeühingud, kurtummade 7. kongress jpt.

Kõigis tervitustes tänati K. Pätsi pakti sõlmimise eest ja ülistati ilukõneliselt tema riigijuhi tarkust, hoolitsust riigi ja rahva käekäigu eest. Vigastatud Sõjameete Ühingu Keskjuhatus koos Tallinna osakonna juhatusega nimetas pakti sõlmimist N Liiduga "kindlaks ja targaks otsuseks". Sama ühingu Narva osakond avaldas K. Pätsile südamlitku tänu "geniaalsete teenete eest selles, et meie kallil kodumaal on säilitatud rahu ja rahva julgeolek ning kadunud kartus, et oleks võinud teiste ohvrite seas tekkida juurde lisaks senistele palju kaaskannatajaid sõjainvaliide".

Antsla linnavalitsus: "Meie sügavaim tänu ja austus Teie poolt käesoleval saatuslikul momendil astunud otsustava ja julge sammu puhul eesti rahva rahuliku käekäigu määramisel."

Kõigis neis tänu- ja tervituskirjades on taavraasid: "meie armas riigiisa", "riigielu juhtimise hoolitsev isa", "meie Riigi Looja ja Isa", "targad ja ettenägelikud sammud", "suurim riigimehe tarkus", "Oleme õnnelikud, et oma me nii targa, õilsa ja tasakaaluka riigijuhi nagu seda olete Teie".

Ülistavate fraaside taustal koorub aga sageli mure ja lootus: ehk läks Eestist pakti sõlmimisega mööda kõige hullem – sõda. Eriti oli see märgatav üksikisikute telegrammides ja kirjades. Tsiteerime neist kahte.

2. oktoobril läkitas Tallinnas oma telegrammi teele Kaarel Leiumaa, kes nimetas ennast rahvakirjanikuks. Ta kirjutas: "Eesti oli esimene riik, kes sõlmis 2. veebruaril 1920. a. rahulepingu Suure Venemaaga, mis tõi meile rahupõlve 20-ks aastaks.

Teie kaugelenägeva ja targa juhtimisel Eesti sai ka esimeseks riigiks, kes rahupaktiga 28. septembrist 1939 usaldas enese edasi Suure Venemaa kaitse alla 15 aastaks.

Nüüd võib eesti rahvas muretult vaadata tulevikku, rahuliku ja rõõmsa südamega oma tööd tehes.

Võtke vastu, hra. President minu kodaniku tänu Teie suurest ülesehitavast ja riigikindlustust tööst."³

2. või 3. oktoobril tegi oma läkituse presidendile Osvald Michelson Vösult, öeldes muu hulgas: "See pakt päästis tuhandete inimeste elu, mis konflikti puhkedes oleks E.V. tulnud asjatult ohverdada. E.V. valitsuse talitusviis oli ainuke õige väljapääs tekkinud keerulisest rahvusvahelisest seisukorrast. Oodati palju halvemat ja ainult Teie õige olukorra hinnang ja ettenägelikkus võimaldasid Eestile rahu ja kodanikudele võimaluse jääda oma kodudesse."⁴

On aga säilinud ka hoopis teistsugune kiri presidendile 2. oktoobrist 1939, mis on presidendi kantseleis registreeritud 4. oktoobril.⁵ Allkiri ütleb, et tegu on "õppiva noorega", kes ei taha oma isikut avaldada. Arvestades kirja sisu, on autori motiiv tollastes tingimustes arusaadav. Kiri ei jõudnud presidendini, selle viimasel lehel on presidendi kantselei ülema Elmar Tambeki resolutsioon samast 4. oktoobrist: "Kuna kiri sisaldab pääle muu ka isiklike haavamisi, jätan Wabariigi Presidendile ette kandmata." Kas oli ikka tegu isiklike haavamisega, otsustagu tänane lugeja. Kiri ise rändas salajase kirjavahetuse kausta.

Läheme ajas edasi. Üsna regulaarselt hakkasid tervitused presidendile saabuma pärast 15. maid 1940, mil kirjutati alla uuele Nõukogude sõjaväebaaside dislokatsiooni lepingule. Tervitused olid nüüd tagasihoidlikumad ja väljendasid toetust ning poolehoidu isiklikult presidendile, mitte niivõrd riiklikule poliitikale. Nende saatmine kestis saatuslike juunipäevadeni 1940.⁶

Tinglikult uus etapp presidendile saabunud toetusavalduste ja õnnitluste laines algas 16. juunil 1939 kl 23.50 kolme kodaniku (L. Metsar, Paal, Kaarman) allkirja kandva telegrammiga, milles öeldi: "Andku Jumal ise Teile palju jõudu ja tarkust sellel raskel silmapilgul."⁷

Meenutagem, et äsja oli vabariigi valitsus langetanud otsuse N Liidu ultimaatum Eesti okupeerimiseks vastu võtta.

³ Samas, l 65.

⁴ Samas, l 64.

⁵ ERA f 989, n 1, s 1797, l 9-11p.

⁶ ERA f 989, n 1, s 1822, l 1-29.

⁷ Samas, l 30.

Kuni 19. juulini 1940 saabus presidendile kantseleisse veel oma poolsada tervitust ja õnnitlust.⁸ Nende sisu ja toon olid nüüd enamalt jaolt hoopis tagasihoidlikud või sageli isegi mittemidagiütlevad. Vast ehk lakoonilisim oli Eesti Vallasekretäride Seltsi Saaremaa osakonna peakoosoleku telegramm 27. juunist, mis koosnes ühest sõnast: "Õnnitleme." 16. juulil saatsid Pärnu äriteenijate kutseühingu peakoosolekul osalejad presidendile telegrammi: "Tervitame Teid." Mille puhul õnnitletakse ja tervitatakse presidenti, jääb selgusetuks. Varasem vohav kiidusõnade laviin on hajunud või hoopis kadunud.

Traagiliste juunipäevade telegrammide ja kirjade hulgas pälvib tähelepanu kutselise literaadi Friido Toomuse (1908–1974) kiri Tartust, dateerituna 17. juunil 1940, s.o päeval, mil N Liidu sõjajõud okupeerisid Eesti. Presidendi kantseleis registreeriti kiri 6. juulil.⁹ F. Toomus oli varem ilmutanud K. Pätsi poliitilise biograafia "Konstantin Päts ja riigireformi aastad" (Tartu–Tln, 1938). Ta oli Eesti Rahvuslaste Klubi liige.¹⁰ Oma kirjas räägib ta edasistest koostööplaanidest presidendiga.

Loobugem siin kommentaaridest (näiteks, kas "Suur Tõll" ikka oli auru all, ootamaks presidendi põgenemist vms) ja piirdugem mõlema kirja teksti lugemisega nende ehedal kujul, mis räägivad ise enda eest. Täiendavat teavet üksikküsimustes võib leida mujalt.¹¹

J. A.

■ Lgp. Härra President!

Lugenud ja kuulnud, et Teile on saabunud "viimaste sündmuste kajastusel või kajastusena" poolehoiuavaldusi, mõtlesin minagi kirjutada Teile mõned read oma mõtteid, milledega ühinevad aga paljud teised samuti. Ma ei tea, kas Teie ise loete mu kirja või teeb seda keegi teine või leiab see ruttu oma tee prügikorvi läbilugematagi, kuid seegipärast ma kirjutan – "ei saa mitte vaiki olla" etc. Meeleldi näeksin, et Teie, kes loete minu kirja, kui Teie pole hr. President, annaksite üle minu kirja ka lugemiseks hr. Presidendile või vähemalt teataksite natukenegi selle sisust.

Ajalehed teatasid (samuti raadio), et Teid on tervitanud mitmed organisatsioonid, üksikisikud etc., millised aga seda pole juure lisatud. On vaid öeldud, et nad soovivad jääda tundmatuiks. Kas seda soovivad ka organisatsioonid? Ma ei usu seda ja mulle paistab, et selles informatsioonis leidub nii mõndagi, mis vist ei vasta täielikule tõele ja ma luban endal kahelda nende organisatsioonide tõelises olemasolus. Võib aga ka olla, et mõned organisatsioonid etc. on teinud seda tõesti, siis ma julgen öelda, et selleks võisid olla mitmesugused muud põhjused kui Teie poliitika täielik heakskiitmine. Nii näiteks toetussummad ja nende olemasolu sõltumine Teist ja valitsusest. Võtame "Isamaaliit" + "Rahvarinne", skaudid, noorkotkad, maanoored etc.

Mina ei leia mingit põhjust Teie poliitika heakskiitmiseks ja Teie õnnitlemiseks selle pärast. Mis mõttega Teie, näiteks, õnnitleksite inimest, kes on kaotanud mingi õnnetuse või mõne muu põhjuse tagajärjel oma jalad, käed, ta ei ole võimeline rääkimiseks, ta võib vaid hädapärast kuulda ja näha? Õnnitleda seda inimest siis, üteldes talle, et ohoo! küll on aga Teil läinud hästi, paremini poleks saanud üldse minnagi!, leian mina, et see on lihtsalt selle inimese pilkamine ja haavamine. Loodan, et Teie saate minust aru! Või võtkem veel teine näide. Teie ja mina elame ühes ja samas majas, meil on võrdne osa kummalgi. Äkki ilmub keegi, kes tahab meie maja pista põlema. Teie olete kodus ja võimeline takistama teda, mina ei ole kodus ega tea sellest

⁸ Samas, l 31-81.

⁹ Samas, l 43, 43p, 43a.

¹⁰ Vt Eesti kirjarahva leksikon. Tln, 1995, lk 604.

¹¹ Eeskätt vt: Molotovi-Ribbentropi paktist baaside lepinguni. Dokumente ja materjale. Tln, 1989; Baaside lepingust anneksioonini. Dokumente ja materjale. Tln, 1991.

midagi. Ja kas Teie ei teeks siis mingit katset selleks, et eemale tõugata seda inimest, kes tahab hävitada meie ühist varandust, ehkki Teie võite seejuures näha, et ta võib visata oma süütava tõrviku majja ka Teiega võideldes, kuid pisut hiljem? Ja võibolla oleksin jõudnud ka mina siiski õigeaks ajaks kohale just Teie võitlemise tõttu ja me oleksime hoidnud ära oma ühise varanduse hävimise. Teie aga selle asemel, et teda eemale hoida, ütlete talle: "Jah, olge lahke, palun! Mul on suur rõõm ja õnn saanud osaks lasta Teil meie maja maha põletada, sest põleva maja leekidemäng võib valmistada ju rõõmu Teile. Mina ei taha aga rikkuda Teie lõbu!" Me teame, et see teguviis on vale, me teame, et iga organism püüab panna haigusele vastu, ehkki ta hiljem võib murduda. Kas Teie olete kindel, et mina, kui ma hiljem sellest kuulen olen Teile tänulik ja õnnistan Teid selle eest, et Teie lasite maha põletada ka minu maja nende sõnadega. Ei! Selles võite Teie kindel olla, et pärast neid sõnu ei saa mina Teid enam iialgi austada ega armastada, hoolimata sellest, kui armas ja kallis Teie enne mulle olite. Samasugune olukord on ju tekkinud nüüd ka Eestiga.

Juba väga halb oli see, et Teie ei läbenud rahvale kohe avalikult teatada, millist "kaubalepingut" sõlmitakse Moskvas. Rahvas pidi vaid aimama seda professorite Uluotsa ja Piibu kaasasõitmisest. Ta pidi sosistama seda suust suhu ja need jutud olid õiged, ehkki neid kanti välja ka kohvikutest tubaka suitsuga. Jutu eest, mis väljus kohvikust või turult võis täna saada 3000 krooni¹², kuid homme oli see kõik tõi, homme võisime seda kõike lugeda mustvalgel. Rahvas võis näha "sõbraliku naabri" suuri lennukeid lendamas päise päeva ajal pealinna kohal, võis kuulda välismaade raadiotest juba mõnedki päevad varem küsimustest, mida arutati Moskvas, võis lugeda välismaa ajalehist kõike seda ja jälgida isegi kaardil Vene lennukite lennuteid Eesti kohal. Teie aga teatasite sellest ajalehis alles 3 (!) päeva hiljem. Kas see kõik ei tekitanud paanikat, kas poleks võidud öelda mõned selgitavad sõnad varem, kasvõi nende suurte piiririkumiste algusest? Kas ka selle eest peame Teid tänama?

Edasi võtkem Teie ja teiste riigijuhtide kõned ainult rohkem vähe, kui nädal aega tagasi. Kõik ju mäletavad, mis ütles Ülemjuhataja oma viimases raadioläkituses, mis rääkis veel hr. Peaminister – tema ei teadnud isegi seda, kas 5 päeva hiljem tulevad välja mõned uued tšekid või mitte. Kui ta seda tõesti ei teadnud, siis saab ainult imestada meie kõrgemate majandusteadlaste ja poliitikute ettenägematust ning see annab nii mõndagi, et selgitada meie riikliku iseseisvuse nii kiiret kadumist. Kui ta aga teadis seda, siis valetas ja kui hr. Peaminister, kes on olnud kord Riigivanemakski¹³, kes on rahva usaldusmees, valetab lausa suhu, siis säärane mees ei kõlba enam rahva usaldusmeheks! Edasi me mäletame kõik hr-de Siseministri, Propagandaministri hiljutisi kõnesid. Mäletame hr. Välisministri deklaratsiooni suvel Balti riikide tagamise kohta Moskva jt. poolt, mis pidi võrduma igasugusele otsele agressiooniaktile meie riikliku iseseisvuse suhtes ning Eesti pidi astuma selle vastu kõige tema käsutuses olevate jõududega. Pole midagi ka imestada, et välismaa ajalehed kirjutasid mässudest Eestis, sest kõik vist mäletavad veel hr. Ülemjuhataja kõnet peale Tsehhoslovakkia hukkumist, milles ta ütles, et seal puudus igasugune rahvuslik ühtlus ja kooshoid ning oodati ainult välist abi. Ning siis veel Teie hiljutised kõned, mida Te pidasite Saaremaal ja mida peaaegu kõik kuulsid ka Riigi Ringhäälingu kaudu. Need olid kõned, mis tõid pisarad silmi ja sundisid arvama, et need kõned tulid ka ühest puhtast ja idealistlikust südamest. Kahjuks polnud see nii! Teie ja teiste kõnesid võiks siin veel loetleda väga palju, kuid Te ise ju teate neid. Kahju ainult, et neid saarlasi, kes alati on pidanud vastu kõige kaemini kaubeldi ära esimesteks ja suurimal määral on kahju neile tehtud suurest ülekohtust.

¹² Mõeldud sisekaitse ülema õigust karistada inimesi, kes kaitseisukorra piirkondades on üles näidanud lugupidamatust riigikorra, riigikogu, riigivanema (presidendi), vabariigi valitsuse ja ministrite suhtes või siis tekitanud ühiskondlikku ärevust jm – 3000-kroonise rahatrahvi või kolmekuulise vanglaga.

¹³ Peaminister K. Eenpalu oli riigivanem veidi üle kolme kuu 1932. aastal.

Igatahes üks mustemaid plekke meie ajaloos, kui mitte kõige mustem.

Siiski pean veel käsitlema Teie viimast raadiokõnet¹⁴. Meeleldi ma küsiks inimesi Teilt: Miks Teie pidasite selle kõne?, sest Te ei õelnud ju selles mitte midagi, isegi mitte niipalju, kui ajalehed. Teie oleksite võinud ainult mainida, et Teie ütlete sedasama, mis on öeldud viimaste aegade jooksul riikliku iseseisvuse kaotanud riikide juhid või nende järeltulijad ja sellest oleks olnud enam kui küllalt.

Teil oli häbi, et kellelgi oli aken sisse visatud, kuid Teil polnud häbi sellest, et Teie müüsite või paristasite ära meie riikliku iseseisvuse (mitte meie riigi! Selles teen vahet), Teie ütlesite, et meie jääme niisama sõltumatuteks kui ennegi (vrd. hr. Välisministri deklaratsioon), ehkki aga Vene mehitab siia 2 korda niipalju sõjaväge kui meil omal on regulaarväge ning peale selle mootorjõud ja laevad.

Teie rääkisite inimestest, kes lahkusid kodumaalt, et pääseda siin võimalikest ohtudest, kuid palun pidage veel üks raadiokõne ja ütelge, et "Suur Tõll" polnud auru all ja ei oodanud Teid igaks võimalikuks juhuks.

Te viitasite sellele, et põgenenud allveelaev on meie praeguse riikliku iseseisvuse (kriisi – J.A.) põhjustajaid, kuid räägitakse, et ta põgenes just venelaste kartusel, mis on palju tõenäosem.

Pole vist ka mõtet enam rääkida meie neutraliteedist, kui me oleme peaaegu kaudselt sõjas Prantsusmaa ja Inglismaaga (vrd. Slovakkia).

Samuti pole meil mingit majanduslikku iseseisvust, kui meie väliskaubandus on tulevikus passiivne Venega (vt. "Päevaleht" juhtkiri, 1. okt.), samuti ta olnud ka passiivne Saksaga ja Skandinaaviaga (välja arvatud Soome), siis ei saa olla mingit sõltumatust. Kaua me suudame anda raha välja ilma sissetulekuta, et mitte jääda sõltuvaks teisest. Ütleme, et praegu, sõja ajal. Kuid kas pole ka peale sõda meile sunnitud sama olukord? Viibivad ju meil sees võõrad väed. On ju hea suurriigil omada väikest täielikult sõltuvat puhverriiki, kellel on olemas õieti vaid ainult kultuurautonoomia.

Edasi selgus mulle Teie kõnest, et Teie ei ole kunagi olnud idealist, vaid ainult juhuseotsija (tõde on valus kuulda!). Niikaua, kui Teil polnud midagi kaotada (minevikus) Teie olite "rahva päästja". Siis Te aga tahtsite teha ainult nime ja koguda varandusi (vabandage, kui ma eksin!). Nüüd aga omades varandusi ja olles riigi esimene kodanik Teie ei julgenud panna neid kaalule, ehkki Teie minevikus julgesite seda teha teiste varanduste ja eludega. Kuid saan aru, sest Teie praegune olukord on igatahes ikka enam kui jälle olla "summadani-mees".

Kui Teie minevikus olite pöranud rusikaga lauale: "Ei mingit kompromissi!", siis nüüd Teist enam polnud seda meest. Praegu muidugi paljud tänavad, et neil jäi alles nende hing, kui/d/ tõeliselt poleks paljud olnud ka verevalamise vastu küünte ja hammastega. Igatahes oleks see olnud ka palju ausam, poleks tarvitsenud end vähemalt häbeneda enda ja teiste ees. Räägitakse, et nüüd olevat tahtnud võidelda hr. Ülemjuhataja, kui tal tõesti oli see soov, siis palun õnnitlege teda kui julget ja ausat meest nii minu kui paljude teistegi poolt. Seda ütelge ka teistele valitsusliikmetele, kes viibisid sama arvamuse all kui temagi ja olid vastu praegusele häbistavale olukorrale.

Miks polnud koostööd Balti riikide vahel? Ei usu, et Lätil ja Leedul läheks palju paremini ja ometi me koos oleksime moodustanud juba tähelepanuvääriva jõu, 5,6 milj. inimest loeb ka ometi midagi.

Muide, või tõmbas Teid venelaste poole nüüd ka vere hääl?

Kindel on see, et Teie olete päästnud meid meie riiklikust iseseisvusest vähemalt veerandsajaks aastaks.

Sellega ma ka lõpetan. Meeleldi kirjutaksin alla kirjale ka oma nime, ei sooviks jääda "tundmatuks", kuid ma ei taha, et Teie võiksite rikkuda ära ka minu võimaliku tuleviku nagu Teie tegite seda Eesti omaga.

Kõike kokku võttes ei leia mina mingit põhjust Teie tänamiseks. Inimest tänada selle eest, et ta on isekas ja mõtleb ainult endale on – rumalus.

¹⁴ 29. septembri õhtul 1939.

Riigikokku need "kaubalepingud" vist muidugi ei lähe?

Mina ei oma varandusi, olen vaene, mul pole nime nagu Teil, kuid mul on midagi, mis Teil puudub, see on – säästa oma rahvast häbist ja anda talle ainult näilist heaolu.

Katsun teha tulevikus kõik, mis seisab minu võimuses, et elustada taas vabat ja sõltumatut Eestit.

Ühes minuga mõtleb niiviisi väga palju minu kaasõppureid, koolinoori ja ma ei kahtle, et ka teisi.

Õppiv noor. Tallinnas 2. oktoobril 1939

Tartus 17. juunil 1940

■ Kõrgesti austatud ja armastatud härra Vabariigi President!

Sellel raskel päeval, mida me kõik tunneme koormavamana kui ühtki teist päeva Eesti ajaloos, julgen Teile avaldada neid tundeid, mis praegu haaravad kõiki eesti rahvuslasi. See kiri siin jätkab sama traditsiooni, mis meil on olnud siamaani, et võiakse pöörduda riigi ja rahva juhi poole, et puistata südameelt seda, mis säääl on rusuvat.

Nii segaste tunnetega, kui on vastu võetud viimased sündmused, mõistetakse Teile vastutust ja saadakse aru nende otsuste raskusest, mida Teile olete pidanud tegema. Me mõistame kõik, et see teisiti ei saanud olla. Kõik saavad sellest aru, et olete teinud seda, mis paratamatult vajaline oli eestluse huvides. Ja samuti oleme veendunud selles, et seni, kui Teile juhtimine kestab, jäädakse rahulikuks ja säilitatakse see kindel optimism rahvuslikku tulevikku, mille ehitajana Teile olete eel käinud ja mille kasvatajana ja süvendajana Teile olete võidelnud. Olge kindel selles, härra President, side Teile ja rahva vahel on tugev. Ning Teile otsustusi osatakse tänumeeles hinnata. Võtame selle uue olukorra ja kõik sellest järgneva vastu nii, nagu see meile on antud, seistes omal kohal ja täites oma kohust eestlastena.

Ma olen veendunud, et meie rahvas oma enamuses, oma paremais ja tervemais osades säilitab kõrge distsipliini, mida ta vajab täna ja homme ja tulevail päevil, mis vististi saavad kujunema raskeks katsumiseks. Olen veendunud, et Teie üksinda ei seisa rasket vastutust kandes, et igauks teab, milleks ta on kohustatud töötama ja püüdlema.

Teie olete tugev olnud seni ja rahvas oma tervikus pole sageli osutunud Teile vääriliseks. Kuid me usume, et katsumised õpetavad palju mõistma, mida seni mõistetud pole, ning et nad süvendavad arusaamist rahvuslasekohustusist. Olen veendunud, et meie rahvas oma hoiakuga, tööga ja sammudega saab austama Teile võitluste ja elutöö suurt traditsiooni.

Lõpuks julgen esitada Teile väikese isikliku palve. Kui muud ülesanded Teid lubavad, siis katsuge leida võimalust ka selleks, et anda oma nõusolekut Teile artiklite ja kõnede kogu avaldamiseks kirjastus "Loodusele", kes seni ootab ja minule peale käib. Olgu aeg milline tahes, ma arvan, et seda tööd peab jätkama. Ma ei tunne neid põhjusi, miks see on kaua viibinud. Raamatuturu olukord muutub küll halvemaks ja raskemaks, kuid sellelaadiliste väljaannete jaoks peab siiski leiduma ruumi. Olen sunnitud seda palvet Teile kordama, härra President, teisiti ma ei saa, kuna algatus tuli minult, ma töötasin selle kallal ja võtsin kirjastuse ees enda peale kohustuse. Jään kindlasti lootma, et Teile aeg võimaldab selle palve täitmist. Peale selle, nii hästi kui ma seda praegu suudan, töötan vähehaaval edasi Teile eluloo kallal.

Palun Teid, kõrgesti austatud härra President, vastu võtta minu sügava austuse avaldus ja parimad soovid, ja kinnitus, nii kaugelt kui üksik inimene seda anda suudab, et neil päevil rahvas omavahel hoiab kokku, ja et omatakse endisest suuremat usku Teile kogunud juhtimisse.

Friido Toomus
Vallikraavi 7-2
Tartu